

Türkiyeli
Gazeteciler İçin
Etik İlkeler

MEDYA DERNEĞİ

MEDYA DERNEĞİ

Türkiyeli Gazeteciler İçin Etik İlkeler

Bu etik ilkeler, Medya Derneği ve ICFJ işbirliğiyle Ocak 2011'de düzenlenmiş olan üç günlük "Uluslararası Medya Etiği Atölyesi sırasında yazıldı. Gazeteci Alper Görmüş, Indiana Üniversitesi gazetecilik profesörü Sherry Ricciardi ve USA Today gazetesi eski yöneticisi Frank Folwell'ın eğitmenliğini yaptığı atölye çalışmasına Türk basınının çeşitli kurumlarından ve şehirlerinden yaklaşık 25 gazeteci katıldı.

Medya Derneği, gazeteciler tarafından belirlenmiş bu ilkelerin uygulanmasının Türkiye'deki gazetecilik standartlarının yükseltilmesinde önemli bir adım olacağına inanmaktadır.

Biz Türkiyeli gazeteciler
aŐađıdaki etik kodlara ve
mesleğimize dair yol gösterici
ilkelere bağlı kalmayı taahhüt
ediyoruz:

Gerçeği aramak ve bildirmek.
Zararı asgariye indirmek
Bağımsız davranmak
Hesap verebilmek

Giriş

Biz Türkiyeli gazeteciler olarak bilgiyi toplama, haberleştirme ve yorumlama konusunda dürüst, adil ve cesur olmak gerektiğine inanıyoruz. Bağımsız davranmayı ve kamuoyunun bilme hakkı dışında hiçbir çıkara hizmet etmemeyi savunuyoruz. Kaynaklarımıza, konu ettiğimiz şahıslara ve meslektaşlarımıza saygılı davranmayı ve hesap verebilmeyi temel ilke ediniyoruz.

Gazeteciler sıfatıyla yaptığımız mesainin ayrımcılık ve düşmanlıktan arınmış olacağını; haksızlığa, manipölasyona, tektipleştirmeye veya nefret söylemine yol açmayacağını; haberi yorumdan ayırmak konusunda büyük dikkat göstereceğimizi samimiyetle taahhüt ediyoruz.

Ancak bu temel gazetecilik ilkelerine bağlı kalarak ülkemizdeki gazeteciliğin prestijini ve kalitesini koruyabilir ve artırabiliriz. Başlıca motivasyonumuz habercilikteki hatalarımızı asgariye indirmek ve günün haberlerini Türkiye kamuoyuna adil, dengeli ve doğru şekilde aktarmaktır.

Buna ek olarak, gazetecilik etiğine aykırı uygulamaların çalıştığımız haber kuruluşlarında cezai yaptırımlarla karşılanması, böylece medya profesyonellerine yaptıklarından dolayı hesap sorulabilmesi gerektiğine de inanıyoruz.

Gerçeklik ve Doğruluk

4

Gazeteciler bilgiyi toplama, haberleştime ve yorumlama konusunda dürüst, adil ve cesur davranmalıdır. Kamuoyuna hizmet temel amaç olmalıdır.

Gerçeği eksiksiz ve yalın bir şekilde yansıtmak gazetecinin temel görevidir. Bilgileri net bir şekilde ortaya koymalı, soru işaretlerine, kafa karışıklığına ve manipölasyona yol açabilecek muğlaklıktan uzak durmalıdır.

Bunu başarmak için gazeteciler şunları yapmalıdır:

- Bütün kaynaklardan eline ulaşan bilginin doğruluğunu sınamalıdır. Haberlerde kullanmak üzere elde ettiği yazılı, dijital, görsel ve işitsel belgelerin orijinalliğinden emin olmalıdır.
- Bilgiyi, belgeleri ve iddiaları, sanki haberin konusuyla ilk kez karşılaşıyormuş gibi, titizlikle gözden geçirmelidir.

- Bilgiyi tam olarak doğrulayamıyorsa, sorumlu olduğu editöre danışmalı ve şu sorulara cevap aramalıdır:
 - a) Bilgi kamuoyunun bilmesi açısından ne kadar önem taşımaktadır?
 - b) Haberin, konu ettiği şahıslar açısından olası sonuçları nelerdir?
 - c) Zarar nasıl asgariye indirilebilir?
 - d) Elimizde ne gibi alternatifler var?

Habere konu olan kişiler aranmalı, onlara haberdeki iddialara cevap verme fırsatı tanınmalıdır. Haberde sözü edilen bireyler, kurumlar ve yerler hakkında teyit edebildiğimiz bilgiyi doğru ve ayrıntılı bir şekilde aktarmak konusunda dikkatli olmalıyız.

6

Gazeteci bu gerekleri uygularken şu hususlara dikkat etmelidir:

- Gerçeğe ulaşabilmek için elindeki tüm imkânları kullanmalı, alternatifleri değerlendirmelidir.
- Bilhassa hassas meseleleri ele alırken, haberin güvenilirliğine zarar verebilecek olası davalara veya yalanlamalara karşı korunmak için röportajlarda ses kayıt cihazı kullanmayı düşünmelidir. Bu durumda gazetecilerin kaynaklarına sözlerinin kaydedildiğini söylemesi gerekir. Gizli ses kayıtları, röportaj yapılanların izni olmaksızın daimi şekilde kullanılmamalıdır. Haberin güvenilirliğini sağlamak için televizyon kameraları da kullanılabilir.
- Haberin odak noktasını yönlendirmekte çıkarı olabilecek kurumlardan veya bireylerden gelen bilgiye kuşkuyla yaklaşmalıdır. Haberi kendi lehine saptrabilecek veya karşıtlarını kötü gösterebilecek bilgi veren kaynakların saiklerini daima sorgulamalıdır.

Tarafsızlık ve Adil Olmak

Türkiye'deki medya çalışanları herhangi bir siyasi partinin veya özel çıkar çevresinin sözcülüğü rolünü üstlenmemeli veya bunlara açık destek vermemelidir. Buna, bir parti veya siyasi hareket adına konuşmalar yapmak da dahildir.

8

Haber yaparken tarafsız ve adil kalmalı; siyasi, toplumsal veya ekonomik ideolojilerin geçmişte yaşanan, halihazırda vuku bulan ya da gelecekte gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan çatışmalarında taraf olmamalıdır.

Bir gazeteci belgeleri toplama, röportaj yapma ve haberi hazırlama esnasında tüm kişisel fikirlerini, ideolojisini ve yorumlarını askıya almalı ve tarafsızlığını korumalıdır.

Bunu başarmak için gazeteciler şunları yapmalıdır:

- Haberde konu edilen bütün tarafların ifade özgürlüğüne saygı göstermeli ve adil olmak ve tarafsızlık adına görüşlerine haberde yer vermelidir.
- Kişileri veya grupları hedef haline getirmemelidir.
- Habere konu olan kişi ya da kurumlara ekonomik bağıllık durumlarında bile (sözgelimi haberde sözü edilen kişi veya kurumlardan elde edilen reklam geliri) haberin tarafsızlığını sağlamak için tüm olası alternatifleri değerlendirmelidir.

POLICE

Bağımsızlık

Gazeteciler kamuoyunun bilme hakkından başka hiçbir özel çikara bağılı olmamalıdır. Gerçek veya öyle algılanabilecek çıkar çatışmalarından kaçınmalı ve dürüstlükten taviz verebilecek veya güvenilirliklerine halel getirebilecek ilişkilerden ve faaliyetlerden uzak durmalıdır.

10

Yayın kuruluşları devletten, özel çıkar çevrelerinden ve siyasi partilerden bağımsız olmalıdır. Kamuoyu siyasi, ticari ya da kişisel çıkarların kuruluşun yayın politikası üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığına inanmalıdır.

Gazeteciler, toplumdaki diğer insanlar gibi, kuvvetli siyasi ve ideolojik görüşlere sahip olsalar da, bu görüşler habercilik süreçlerine dahil olmamalıdır. Kişisel fikirlerin veya siyasi inançların haberlerde yeri yoktur. Gazeteciler yazdıklarının fikir veya yorum olduğunu, olgulara dayalı haberlerle karıştırılmaması için, net bir şekilde belirtmelidir.

Reklamverenlere veya özel çıkarlara iltimas geçilmemeli ve onların haberleri etkilemesine izin verilmemelidir.

Gazeteciler iltimas, hediye veya para için bilgi vermeyi öneren kaynaklardan uzak durmalıdır.

Kaynakların Kullanımı

Kaynaklar konusunda gazeteciler Şu hususlara dikkat göstermelidir:
Kaynakla iliŐkisinde, habercinin veya çalıŐtıĐı haber kuruluşunun güvenilirliğini zayıflatacak hiÇbir çıkar atıŐması olmadığından emin olmalıdır.

- Kaynakla arasında hesabını veremeyeceği herhangi bir maddi bağ kurmamaya zen göstermelidir.
- Kaynaktan edindiği iddiaların doğruluğundan emin olmalıdır. Kaynağın kamuoyunun gözünde güvenilir olup olmadığına bakmaksızın, bu iddiaları destekleyecek belgeler istemelidir.

İsimsiz Kaynakların Kullanımı

Gazeteciler isim kullanmama sözü vermeden önce kaynakların saiklerini daima sorgulamalıdır. Bilgi karşılığında herhangi bir söz verirken, bunun hangi koşullara bağlı olduğunu açıkça belirttiğinden emin olmalıdır. Bir kez ismi saklı tutma sözü verdiğinde, o sözü tutmalıdır.

14

Türkiye'de isimsiz kaynaklara dayanan haberler yayınlamak alışkanlık haline gelmiştir; bu tür haberler sık sık bilginin manipülasyonuna ve kanıtlanmamış iddialara veya söylentilere yol açmaktadır. Etik kodlar uyarınca, özel koşullar olmadığı sürece, bütün kaynakların ismi verilmelidir.

Böyle bir durumda, haber kuruluşunun yöneticileri ile tartışılmalı ve kaynağın isminin niye saklandığına dair bilgi kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

Gazeteciler editörleriyle veya sorumlu oldukları kişilerle şu hususları gözden geçirmelidir:

a) Kaynağın verdiği bilgiler onu ya da yakınlarını hayati tehlikelerle ya da sosyal sorunlarla baş başa bırakıyor mu?

- b) Verilen haber kamuoyunu ne ölçüde ilgilendiriyor?
Haber önemli mi ve ciddi bir etkisi var mı?
- c) Kaynağın, iddialarını destekleyecek belgeleri var mı?
- d) Kaynağın bu bilgiyi vermekteki saiki ne?
- e) Kaynağın isimsiz kalması, haberin güvenilirliğini zedeler mi?

16

Kaynağın isminin saklanması konusunda karar alınırsa, gazeteciler editör istediği takdirde kaynağın kimliğini editörüne açıklamalıdır. Editör, yanı sıra haberci, ismi saklama taahhüdünü yerine getirmelidir.

Kaynağı bilinmeyen bilgi ve belgelerin değerlendirilmesinde şüpheli davranılmalı ve orijinal olup olmadıkları titizlikle soruşturulmalıdır.

Editörlerin doğru olmayabileceğini bildiği bir haberi yayınlaması kararında, haber diğer medya kuruluşlarına sızdırılmış olsa bile, rekabetten galip çıkmak belirleyici bir faktör olmamalıdır. Bugünün rekabetçi medya piyasasında bile karar verirken gözetenmesi gereken faktörler doğruluk ve hakikat olmalıdır.

Bu konuda taktiklerden biri bilgiyi haberde, orijinalliğini sorgulayan ve bilginin nereden geldiğini ve niye yayınlandığını sorgulayarak veriye dair bir bakış açısı sağlayan bir bölümle birlikte yayınlamak olabilir.

Haber Hırsızlığı / İntihal

İntihalle ilgili kurallar basittir: Yapmayın.

18

Haberlerimizde herhangi bir başka mecradan (internet, gazete, televizyon, radyo, kitap ya da dergi) alıntı yapılarak kullanılan özgün ifade, üslup ve fikirlerin kaynağı mutlaka belirtilmelidir. Kaynak gösterme ilkesi haber ajansı havuzlarından alınan haberler için de geçerlidir. Haber hırsızlığı internetle birlikte iyice yaygınlaştığı için, bunun ne olduğunu anlamak ve tanımlamak her zamankinden daha önemlidir.

Bilgi hırsızlığı: Başka bir muhabirin elde ettiği bilgiyi, onu ya da haberini kaynak göstermeden kullanmak.

Üslup hırsızlığı: Bir muhabir bir haberi yaratıcı ve alışılmadık bir tarzda yazarsa ve bir başka muhabir kendi haberinde bu haberden pasajlar kopyalarsa, üslup hırsızlığı yapmış olur.

Fikir hırsızlığı: Bir gazeteci, genellikle de bir köşe yazarı veya haber analisti, yazısında veya haberinde bir meseleyle ilgili yeni bir fikir veya teori ortaya atar da bir gazeteci fikrin kaynağına atıfta bulunmadan bunu kopyalarsa fikir hırsızlığı yapmış olur.

Görsel Malzeme Kullanımı

20

Fotoğrafları ve görsel malzemeleri üreten gazeteciler çalışmalarında yüksek etik standartlara riayet etmekle yükümlüdür. Görsel malzemenin sunumunda doğru ve kapsayıcı olmalı, görselleri yeni dijital teknolojilerle manipüle etmenin ayartıcılığına karşı koymalıdır.

Sorulacak kilit soru şudur: Bu görsel, fotoğrafladığımız sahneyi veya olayı doğru yansıtıyor mu?

Kullanılan video ve fotoğraflar kişi mahremiyetine saygılı olmalı ve gazeteciler haberlerine dahil ettikleri fotoğrafları ve görsel malzemeleri seçerken adil olmaya azami dikkat göstermelidir.

Şu hususlara dikkat gösterilmelidir:

- Fotoğraf çekimleri rahatsızlık vermeyen ve şiddet kurbanlarının veya hayatta kalanların acılarını deşmeyen bir mesafeden yapılmalıdır. Trajediden etkilenenlerin özel yas ve acı anlarında duyarlı davranılmalıdır.

- Kullanılan görsel malzemeler gerçeği olduğu gibi yansıtmalıdır. Kamuoyu, dijital olarak değiştirilmiş görsel malzemelerle, bilhassa bu malzemelere ekleme veya çıkarma yapılmak suretiyle manipüle edilmemelidir. Görüntü kalitesini artırmak için yapılacak teknik müdahaleler bu kuraldan müstesnadır.
- Çocukların, cinsel taciz ve suç kurbanlarının, travmatik olayların kurbanları ve hayatta kalanların fotoğraflarının veya videolarının çekilmesi ve kullanılması konusunda daha fazla hassasiyet gösterilmelidir.
- Gazeteci görsel malzemelere konu olan herkese saygı ve dürüstlikle davranmalıdır. Fotoğrafçılar savunmasız kişileri ele alırken özel dikkat göstermeli ve suç veya trajedi kurbanlarına merhametle yaklaşmalıdır. İçerdiği kişilere acı verebilecek bir fotoğrafı ya da videoyu kullanmanın ille de gerekli olup olmadığını, yanı sıra bunları hangi motivasyonla kullanmak istediğini sorgulamalıdır. Fotoğrafları ve görsel malzemeleri kullanmanın olası sonuçlarını gözden geçirmelidir.
- Haberleri destekleyen görsel malzeme sunulmalı ve fotoğraf altı yazıları fotoğrafta sunulan gerçekliği ifade etmelidir.
- Arşiv görüntüsü kullanımında dikkat ve hassasiyet gösterilmeli, trajedinin veya travmanın anılarını canlandırmanın hayatta kalanlara ve genel olarak kamuoyuna acı verebileceği unutulmamalıdır. Eğer fotoğrafı kullanmak için iyi bir gazetecilik sebebi varsa (sözgelimi trajik bir olayın yıldönümü) tarihi verilmeli ve başlıkları açık konulmalıdır.

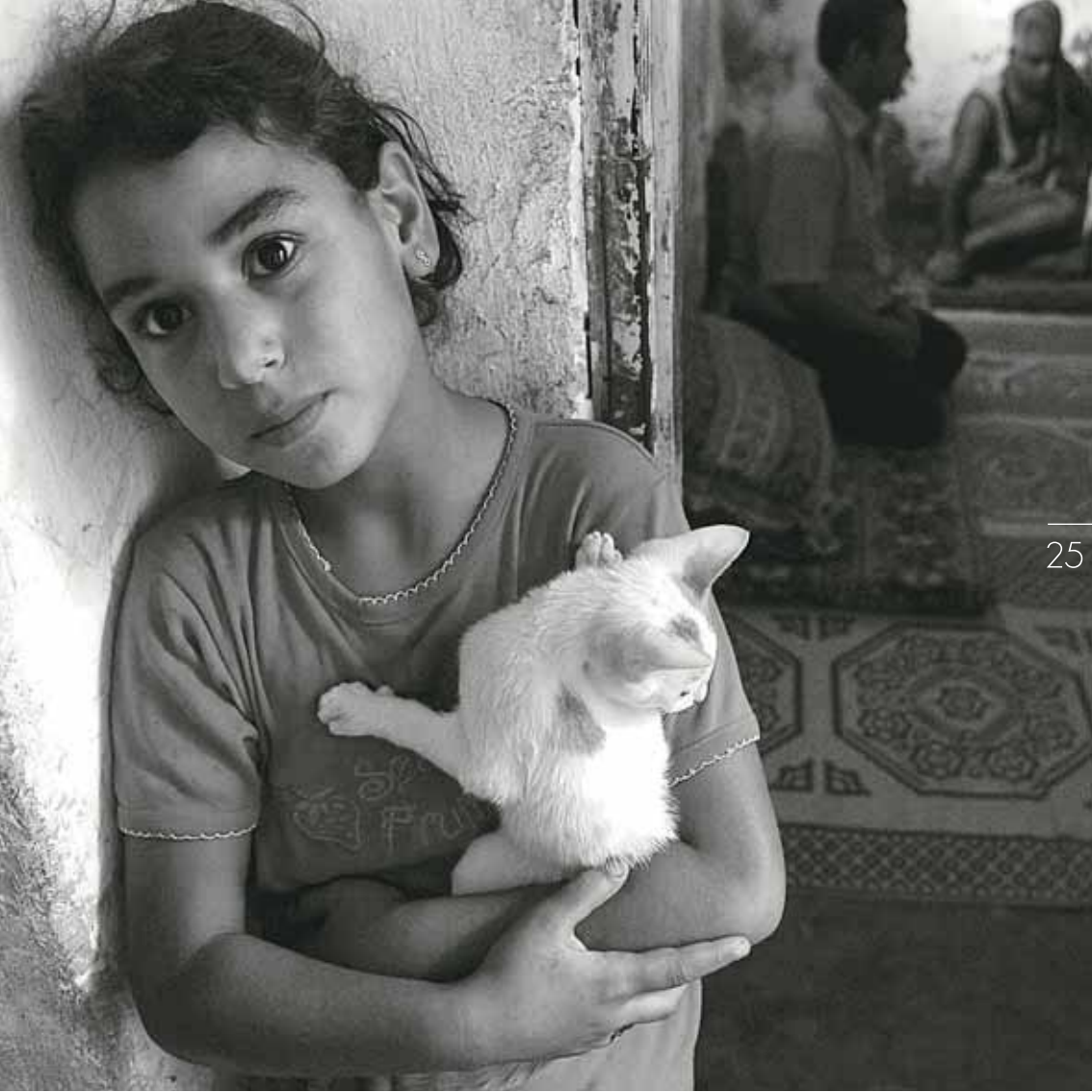

Özel Hayat

Bilgi toplama ve haber yapma sürecinde meslek ilkeleri akıldan çıkarılmamalı ve gazetecilik konumunun bize özel hayatı ihlal etme hakkı vermediği hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Bu nedenle haber peşinde koşarken, bir kişinin mahremiyetini ihlal etme tehlikesi ortaya çıktığında, “Bu haberi yapmamızın amacı nedir? Aynı şey benim başıma gelse ne hissederdim? Bu haber kamu yararına gerçekten hizmet ediyor mu?” gibi soruları kendimize sormalız.

Cinsel suç mağdurları ve çocuk zanlıların kimliklerinin açıklanması konusunda büyük dikkat gösterilmelidir.

Ayrımcılık ve Nefret Söylemi

Haberler hiçbir şekilde kışkırtıcı veya ayrımcı bir dil kullanmamalıdır. Doğrudan haberle ilgili olmadıkça gazeteciler bir kişiyi veya bir grubu dili, inancı, ırkı, toplumsal cinsiyeti, cinsel kimliği veya toplumsal sınıfı ile tanımlamamalıdır.

26

Medya kuruluşları herhangi türde nefret söylemini veya ayrımcı görüntüleri yayınlarken azami dikkat göstermelidir. Bu son derece hassas bir meseledir: Bir yandan olayları aktarmak gazetecilerin görevidir. Nefret eylemlerini görmezden geldiğimizde, kimsenin tepki gösterme, kınama veya farklı bir bakış açısı ortaya koyma fırsatı olmayacaktır.

Gazeteciler, saldırgan görüşleri aktarma görevlerine bağlı kalmayı sürdürürken zararı asgariye indirebilecek seçenekler bulmalıdır. Takipçilerine, büyük resmi anlamalarını sağlayacak bilgiyi vermelidirler. Medyanın, bunun niye nefret söylemi olduğunu ve bir haberde veya video görüntüsünde niye kullanıldığını anlaması noktasında kamuoyuna yardımcı olması önemlidir. Diğer bir deyişle, kamuoyuna bağlamı da sunmak sorumluluğumuz vardır.

Bu yüzden nefret suçu içeren ifadelerin veya diğer malzemelerin kullanılmasına, ancak haber değeri olduğuna hükmedildiğinde, bir meseleye veya olaya ışık tuttuğunda ve kamusal yarar söz konusu olduğunda izin verilebilir.

Aldatma

Bütün geleneksel habercilik yöntemleri tükenmediği ve kamuoyu açısından hayati önem taşıyan bir bilgi elde edilemediği sürece gizli ses veya görüntü kaydı gibi yöntemleri kullanmaktan kaçınmak gerekir.

28

Elde edilmeye çalışılan bilgi, aldatma yönteminin kullanılmasını (sözelimi bir habercinin takma ad kullanarak kendisini gizlemesi) haklı gösterecek kadar büyük önem taşımaktadır.

Önemli bir bilgi elde etmek için aldatma yöntemi kullanıldığı takdirde, haber kuruluşu kamuoyu da dahil, ilgili bütün taraflara aldatmanın niteliğini ve sebebini açıkça söylemelidir.

Bu noktada önemli bir kural: Aldatma yoluyla ifşa edilen bilgi sayesinde önlenen zarar, bizzat aldatma eyleminin neden olduğu zarara baskın çıkmaktadır.

Gazeteciler aldatmanın aldatılanlar açısından (uzun ve kısa vadeli) sonuçlarını, gazeteciliğin güvenilirliği ve misyonu açısından etkisini veya aldatma yoluna başvurmaın sebebini tartmalıdır.

Çıkar çatışması

Gazetecilerin topluma karşı taşıdıkları büyük sorumluluktan dolayı, gerçek veya algı düzeyinde çıkar çatışması yaratan durumlara dair bilhassa dikkatli olması gerekir.

Gazeteciler aşağıda sayılan durumların etkisine karşı sorumluluklarını göz önünde bulundurmalıdır:

Belli faaliyetlerde yer almak, sözgelimi siyasi bir gösteride konuşmak

Kampanyalar veya örgütlerle yakın ilişkiler kurmak

Kaynaklar, reklamverenler veya diğer taraflardan iltimas veya özel muamele kabul etmek.

Gazetecinin güvenilirliğini riske sokacak yan işlerde çalışmak. Bilhassa haberlerinin parçası olarak takip edilen kaynaklarla veya başkalarıyla dostluklar kurmamak. Bir gazeteci mesleği ile kesişen veya çatışan bir başka işte çalışmamalıdır. Devlet daireleri veya siyasi partiler gibi kurumlar için, bilhassa da bunların haberini yapmakla görevliyse, yarı zamanlı veya gönüllü iş yapmamalıdır.

Gazeteciler kaynaklarıyla ilişkilerinde dikkatli davranmalıdır. Hediyeler, özel muamele veya para almak kabul edilemez. Gazeteciler kendilerine şu soruları sormalıdır:

Bağımsız mı davranıyorum?

Yaptığım şey güvenilirliğime veya haber kuruluşumun güvenilirliğine halel getirebilir mi? Çıkar çatışmasının sadece izlenimini vermek bile, kamuoyunun gözünde dürüstlüğümdü ortadan kaldırmaya yeter mi?

Blog Yazma Etiği: Yeni Bir Alan

32

Etik standartlar mevzu bahis olduğunda, geleneksel gazetecilik değerleri ve ilkelerinin blogcular ve diğer sosyal medya türleri için de değişmeden kalması yönünde genel bir uzlaşma vardır. Birçok gazeteci ve haber kuruluşu için bu yeni bir alan, fakat temel ilkeler özünde aynıdır:

Blogcular dürüst ve adil olmalı, hakikati söylemelidir. Üslupları veya fikirleri intihal etmemeli veya çalmamalıdır. Mümkün olduğu her zaman kaynakları belirtmeli ve onlara bağlantı vermeli. Hakkında yazdıkları kişilerin özel hayatlarını ihlal etmemek konusunda dikkatli olmalıdır.

İnternet sitesindeki girişlerin, alıntılarının, başlıklarının, fotoğraflarının ve diğer içeriğinin yanlış sunulmadığından emin olmak önemlidir.

Blogcular çıkar çatışmalarını, yakın ilişkileri, faaliyetleri ve şahsi gündemleri ifşa etmemelidir.

Blogcular çıkar çatışmalarını, yakın ilişkileri, faaliyetleri ve şahsi gündemleri ifşa etmelidir

Blog yazmanın başka önemli veçheleri de vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Blog yazarı, kurumunun ilkelerine uygun davranmalı ve gazetede veya televizyon ve radyoda kabul görmeyecek kişisel fikirlerini açıklamaktan kaçınmalıdır.
- Bloglar içeriğinde hiçbir şekilde nefret dili veya tektipleştirme kullanmamalıdır.
- Gazeteciler haberlerde kullanılan malzeme, ses kaydı, fotoğraf, görüntü ve diğer görsel malzemelere kaynak göstermelidir. Haber hırsızlığından her durumda kaçınılmalıdır.
- Kimi özel durumlarda blog sahibinin kimliğini gizlemesi ve mahlas kullanması kabul edilebilir.
- Hiçbir durumda gerçek ya da bağlam saptırılmamalıdır.
- Blog sahibi yazdıkları konusunda hesap verebilir olmalıdır. Hata yaparsa bunu kabul etmeli ve derhal düzeltilmelidir.

MEDYA DERNEĞİ

MEDYA DERNEĞİ

İstiklal Caddesi No: 86/6
Beyoğlu-İstanbul- TURKEY

Tel: +(90) 212 243 70 02

Fax: +(90) 212 243 70 03

info@medyadernegi.org

www.medyadernegi.org

twitter.com/medyadernegi

facebook.com/medyadernegi